

som händer i den riktiga världen. Man kan fråga sig, teori om vad?

I huvudsak utgör modellbyggarna ett hantverksskrå i vilket hantverkarna utvärderar varandras arbete och där de använder pengar som ytterst kommer från källor (skattebetalare, stiftelser, studenter och donatorer) som inte vet något om och som inte bryr sig om hur detta hantverk utförs. Utanför skrået har hantverket dock inget värde.

Även om statistisk signifikans är viktig som en grundläggande metod för att studera världen, används den på ett sätt som ofta är irrelevant. Att få fram statistiska resultat är ett slags prestation. Men sällan placeras de resultaten i en bredare argumentation i någon policyfråga. Om ett sådant försök sker, är det oftast inte de stiliga, avancerade statistiska resultaten som övertygar. Mycket ofta är enklare sorters bevis och resonemang mycket mer trovärdiga. Men de enkla sorterna ses inte som prestationer av klubben.

Med andra ord passar den verkliga världens komplexitet inte så lätt in i tekniska framställningar. En seriös policydiskussion leder in i ett omfattande snår av moraliska, juridiska, politiska, historiska och institutionella frågor. Eftersom studier på sådana områden inte kan användas som redskap för logiska lekar och statistiskt letande efter önskade resultat, avvisas de av klubbedarna.

AKADEMISK PANTOMIM

Den nationalekonomiska yrkeskårens andefattiga tendenser har trotsats och kritiserats av några av efterkrigstidens stora nationalekonomer: Friedrich Hayek, Ronald Coase, Thomas Schelling, Albert Hirschman, James Buchanan, Erik Dahmén, Gordon Tullock, Israel Kirzner, Johan Myhrman, Peter Bauer och Deirdre McCloskey. (Flera av dem har skrivit kritiska bidrag som återfinns i en nyligen utkommen antologi som jag varit redaktör för, *What Do Economists Contribute?*, publicerad av New York University Press och Cato Institute.) De har argumenterat för att de resonemang och bevis som har störst sprängkraft inte är framtagna eller uttryckta matematiskt. Sådana resonemang och bevis, likt Adam Smiths skrifter, kan läsas och förstås av fler än bara specialister. Viktiga ekonomiska idéer kan läras ut och utvecklas genom att enbart använda numeriska exempel, eller to m utan någon matematik alls. Faktum är att matematik ofta förgiftar den teoretiska utvecklingen.

Likt en skådespelare som i en pantomim låtsas fånga fisk, låtsas klubbekonomerna hålla på med policyanalys. Men när pantomimer framförs är det få som inte förstår att det är en fiktiv värld – en insikt som inte är lika spridd när det gäller det natio-

nalekonomerna håller på med. Om en scenarbetare vid en pantomim skulle kasta in en riktig fisk från sidan av scenen, som om skådespelaren verkligen fångat en fisk, skulle publiken skratta, eftersom verkligheten gjort intrång i det artistiska framförandet. Men om någon, vid en akademisk föreställning, skulle vara dumdristig nog att förklara att alla de viktiga metoder som modellbyggaren använder misslyckas med att hjälpa oss att bättre förstå verkligheten, då skulle klubbedarna sluta sig samman och kasta ut en så fräck person.

Samhället skulle ha mycket att vinna på om nationalekonomerna gjorde mer arbete som är relevant för policyfrågor. Men på MIT, Stanford, Chicago – och, såvitt jag förstår, skolor som Handelshögskolan och Stockholms universitet – kan akademiska ekonomer fortsätta i sin egen värld, med att ge varandra jobb, pengar och ihåligt beröm, medan de låtsas att deras modellbyggande och deras statistiska bagateller bidrar positivt till samhället i stort.

ÖVERSÄTTNING: NICLAS BERGGREN

Daniel B Klein (dklein@scu.edu) är Associate Professor i nationalekonomi vid Santa Clara University och gästforskare vid City-universitetet i Stockholm.

En lektion med Machiavelli

av Jerker Widén

FINNS DET NÅGOT ATT LÄRA av den italienske renässansfilosofen Niccolo Machiavelli?

Klassiska tänkare och författare från så vitt skilda läger som William Shakespeare, Francis Bacon, Edmund Burke och Karl Marx har alla förfasats och förundrats över Machiavellis kyliga men

också skarpa iakttagelser om statsmannakonst och politisk filosofi. Han lämnar ingen tänkande mänskliga oberörd. Slughet, politiska intriger och dubbelspel, cynisk och hänsynslös strävan efter makt och berömmelse – det är inga stillsamma tankar renässansfilosofen väcker. Liksom under tidigare epoker uppfattas fortfarande epitetet machi-

avellisk som något av en skymf, något som man personligen inte gärna vill kännas vid. Att termen har använts för att beskriva det politiska spelet i dagens Ryssland under Boris Jeltsins presidentskap är föga förvånande, men passar det verkligen på vår egen statsminister, som lite skämtsamt har kallats Vingåkers Machiavelli?

Kanske det. Men säkert är i alla fall att den intellektuella miljö han verkade i skiljer sig från vår. Men trots att Machiavellis tänkande faller tillbaka på stämningar i medelti-

dens Florens, nosade han på framtidens konflikter. Machiavelli förtjänar verkligen epitetet som den förste moderna politiska tänkaren. Om den politiska filosofin under antiken präglades av moralism och sökandet efter den "goda" staten, var medeltiden sysselsatt med att tolka och beskriva politiken i religiösa termer. Det banbrytande i Machiavellis angreppssätt var hans ambition att studera politikens verkliga natur och inte försöka hitta ideala principer om vad den borde vara. Också i vår

tid finns denna tendens att blunda för verklighetens ofta brutala maktspel. Boris Jeltsins cyniska ageranden i den ryska inrikes- och utrikespolitiken ter sig ofta för oss svenskar som så abnormt och moraliskt förkastligt att det inte ens förtjänar seriösa studier. Men då glömmer man att detta beteendemönster har varit regel snarare än undantag genom historien, även i vårt land. Denna Machiavellis distinktion mellan deskriptiv och normativ analys är därför mycket viktig och en av

anledningarna till att hans politiska filosofi står sig stark än idag.

Men är all Machiavellism verkligen av ondo i vår egen samtid? Eller har vi istället ett och annat att lära av denna originelle filosof?

DET ONDA FRAMFÖR DET GODA

I Machiavellis värld lever det oföränderliga sida vid sida med det föränderliga. Människan är och har alltid varit, menar han, mer benägen till ont än till gott och tenderar att främst tjäna egennytan snarare än allmännyttan. Utan robust och konsekvent ledarskap hotar därför alltid kaos att bryta ut. Trots denna utpräglad pessimistiska syn på människans natur är människor, fortsätter Machiavelli, i allmänhet kapabla till goda gärningar men bara om de tvingas till det. Detta måste i första skeendet utföras av suveränen med rena maktmedel, men riktig stabilitet nås på längre sikt inte förrän denne skapat livskraftiga institutioner bestående av moraliska regler, lagar och förordningar. Samtidigt som den mänskliga naturen är i det närmaste oförbätterlig är samhället och den politiska arenan i ständig förvandling. En god ledare måste därför, menar Machiavelli, vara pragmatisk i sitt agerande gentemot omvärlden och alltid anpassa sitt ledarskap till omgivningen snarare än det omvända. I *Fursten* finns det flera historiska exempel på statsöverhuvuden som försökt sig på det senare alternativet. Vidare gäller det att inte vara naiv, försiktig eller för snäll i det politiska agerandet eftersom motståndare ständigt väntar på ett tillfälle att ta över platsen vid maktens köttgrytor. Bättre därför att förekomma än att förekommas. För ett framgångsrikt ledarskap krävs slutligen också ett erkännande av det faktum att tillfälligheter ofta styr skeenden i vår omgivning och att även den starkaste och intelligentaste någon gång kan ha otur. Segerns frukter väntar dock den som tålmo-

digt bidar sin tid och som ständigt har överseende med Fru Fortunas nycker, konstaterar Machiavelli kallt.

HELGAR ÄNDAMÅLET MEDLEN?

Men vad kan Machiavelli lära oss idag?

Det finns i mitt tycke en fundamental lärdom som fortfarande står sig femhundra år efter den skrevs. Detta är den moraliska konflikt som finns inom politiken mellan mål och medel. Av etiskt korrekta metoder följer inte med automatik sedesamma konsekvenser. Tvärtom kan cyniskt maktspel ofta resultera i otvivelaktig framgång, både på det moraliska och det politiska planet.

Svensk utrikespolitik under det Kalla kriget är ett bra exempel. Det var oerhörda vinster i att officiellt framstå som ett neutralt och alliansfritt land samtidigt som man i hemlighet samarbetade militärt med västmakterna. Man fick därigenom det bästa av båda världar. Visst är det också Machiavelliska metoder när Göran Persson vidhåller Sveriges alliansfrihet samtidigt som vårt land fördjupar det militära samarbetet inom EU. Denna politikens tvådelade natur har alltid funnits och kommer alltid att finnas. Den går inte att förbjuda eller nonchalera, utan måste alltid tas i beaktande.

Är det då viktigare att agera dygdigt men förlora, än att vinna med moraliskt betänkliga metoder?

Det är en evig fråga. För mer vardagliga problem kan ett sådant val tyckas enkelt för en dygdig och laglydig medborgare, men på den vindpinade skådeplats där det hänsynslösa och ofta brutala maktspelet avgörs kan det inte sällan betyda skillnaden mellan ljusa framtidsutsikter och fullständig katastrof, ja, ibland även mellan liv och död. Beslutet att släppa en atombomb på Hiroshima vid andra världskriget slut kan till exempel tyckas vara en helt omoralisk handling, men om alternativet hade varit 100 000 stu-

pade amerikanska soldater kan man ännu ha en viss förståelse för att President Truman ändå valde detta sätt att slutföra kriget. Även om ovan nämnda fall är ett ganska radikalt exempel på konflikten mellan mål och medel finns det mer subtila och vardagligare varianter som likväl visar på samma dilemma. Och vare sig man i vissa fall sympatiserar med den Machiavelliska metoden (att ändamålet helgar medlen) eller inte, måste man erkänna att detta är ett legitimt problem som kräver både saklig analys och moralisk eftertanke.

ALLA LURAR ALLA

Det finns också problem med Machiavellis teorier. För det första, förutsätts ju att hans Furste har en naiv och okunnig omgivning där hans ränker och dubbelspel belönas på andras bekostnad. Man kan dock fråga sig vad som händer om alla till slut använder sig av Machiavellis metoder? Då finns det ju ingen att luras vilket är en förutsättning för att systemet skall fungera!

Vår italienske vän hade förmodligen försvarat detta problem med argumentet att det alltid kommer att finnas människor som låter sig luras, om inte ständigt, så i alla fall vid enstaka tillfällen och i vissa oakt samma ögonblick. Han skulle utan tvekan basera detta på historisk erfarenhet och det är lätt att hålla med honom. Det är dock ett problemyllt skådespel som kan anas i en värld styrd helt med Machiavelliska metoder och de naivas skara borde ju logiskt sätt bli allt färre och allt mindre benägna till att luras av politiskt dubbelspel. Slutprodukten blir en kaotisk värld där cynism och miss-tänksamhet härjar fritt och där alla blir fiender till alla. Utan tvivel ingen tilltalande tanke. Ett annat mer praktiskt problem är att en politisk ledare som endast har den politiska mak-

ten för ögonen sakta men säkert tappar både sitt existensberättigande och sin legitimitet att styra.

Här är ett problem för dagens socialdemokrati som för en pragmatisk politik med fortsatt regeringsmakt som ett av de övergripande målen och som alltmer går ifrån sina ideologiska "rötter". Detta förvirrar väljarna som hör politikerna säga en sak men göra något helt annat. Machiavelli lär oss att en

Vår italienske vän hade förmodligen försvarat detta problem med argumentet att det alltid kommer att finnas människor som låter sig luras.

sådan fokusering på makten inte är ett recept för långsiktig framgång, utan snarare en säker väg till undergång, både för den enskilde ledaren och folket. Alla kompetenta och dynamiska statsmän (och kvinnor) med ambitioner för framtiden måste alltid bereda plats för ett visst mått av idealism i sin politiska verktygslåda, eftersom endast idealism kan frambringa den kreativa entusiasm och optimism om ett bättre liv som är ett nödvändigt bränsle i den politiska processen.

Det kan diskuteras om vår egen statsminister har den egenskapen, men hans utstuderat pragmatiska och stundtals något burdusa ledarstil har onekligen vissa likheter med den ledartyp som skissats av vår italienske renässansfilosof. I Machiavellis värld är ju spelet om makten lika oändligt och tidlöst som dess uttrycksformer är talrika och mångfasetterade.

Jerker Widén (jakewiden98@hotmail.com) är doktorand i diplomatisk historia vid King's College, London.